

اصول فقہ

۱ و ۲

دکتر عیسیٰ ولایی

انتشارات دارالفکر

انتشارات دارالفکر

مؤسس: مرحوم حضرت حجة الاسلام والمسلمين
آقای حاج سيد عبدالحميد مولانا (ره)

اصول فقه (۱ و ۲)

مؤلف / دکتر عيسى ولائى

ناشر: انتشارات دارالفکر

چاپ: قدس، قم

نوبت چاپ: اول، بهار ۱۳۸۶

شمارگان: ۳۰۰۰ نسخه

قیمت: ۱۸۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۲۶۱۱-۲۳-۲ - ۹۷۸-۹۶۴-۲۶۱۱-۲۳-۲ ISBN : 978-964-2611-23-2

انتشارات دارالفکر:

◀ قم، خیابان صفائیه، جنب مدرسه امیرالمؤمنین (ع)، پلاک ۶۳۶

تلفن: ۷۷۴۳۵۴۴ - ۷۷۳۳۶۴۵ - فاکس: ۷۷۳۸۸۱۴

◀ تهران - خیابان انقلاب، خیابان ۱۲ فروردین، خیابان شهدای ژاندارمری

روبروی اداره پست، پلاک ۲۳۸ - تلفن ۶۶۴۰۸۹۲۷ - ۶۶۴۰۹۳۵۲

کلیه حقوق برای ناشر محفوظ است.

فهرست مطالب

پیش گفتار ۱۳

اصول فقه ۱

۱- تعریف علم اصول ۱۵

۱/۱- فایده علم اصول ۱۶

۱/۲- مسائل علم اصول ۱۷

۱/۳- فرق قواعد فقهی و مسائل اصولی ۱۸

۱/۴- موضوع علم اصول ۱۹

۲- احکام یابی ۲۱

۲/۱- اصولیان ۲۱

۲/۲- اخباریان ۲۱

۲/۳- افتراق بین اصولی و اخباری ۲۲

۲/۴- انواع حکم ۲۳

۳- وضع ۲۴

۳/۱- اقسام وضع ۲۵

۳/۲- وضع تعینی یا تخصیصی ۲۵

۳/۳- وضع تعینی یا تخصیصی ۲۵

۲۷	۴-قرینه	۲۷
۲۷	۴/۱-قرینه صارفه و قرینه معینه	۲۷
۲۷	۴/۲-قرینه حالیه یا غیر لفظیه	۲۷
۲۸	۴/۳-قرینه مقاله یا لفظیه	۲۸
۲۸	۴/۴-قرینه متصله	۲۸
۲۸	۴/۵-قرینه منفصله	۲۸
۲۹	۵-عام و خاص	۲۹
۳۰	۵/۱-عام استغراقی یا افرادی	۳۰
۳۰	۵/۲-عام بدلی	۳۰
۳۱	۵/۳-عام مجموعی	۳۱
۳۱	۵/۴-خاص	۳۱
۳۱	۵/۵-مخصّص	۳۱
۳۲	۵/۶-انواع مخصّص	۳۲
۳۳	۶-مطلق و مقید	۳۳
۳۴	۶/۱-نوع تقابل مطلق و مقید	۳۴
۳۵	۶/۲-مقدمات حکمت	۳۵
۳۷	۶/۳-فرق عام و مطلق	۳۷
۳۸	۷-مجمل و مبین	۳۸
۳۹	۷/۱-اجمال در سنت	۳۹
۴۰	۷/۲-اجمال در قوانین موضوعه	۴۰
۴۰	۸-نسخ	۴۰
۴۲	۸/۱-ناسخ و منسوخ	۴۲
۴۳	۸/۲-فرق نسخ و تخصیص	۴۳
۴۳	۸/۳-نسخ قانون و اقسام آن	۴۳
۴۴	۹-مفهوم و منطوق	۴۴
۴۵	۹/۱-اقسام منطوق	۴۵
۴۵	۹/۲-دلالت و اقسام آن	۴۵

۴۷	۹/۳- دلالت وضعی و اقسام آن
۴۷	۹/۴- دلالت وضعی لفظی و اقسام آن
۴۷	۹/۵- دلالت التزامی و اقسام آن
۴۸	۹/۶- اقسام مفهوم
۴۹	۹/۷- حجیت مفاهیم
۴۹	۹/۸- انواع مفهوم مخالف
۵۰	۹/۹- مفهوم شرط
۵۰	۹/۱۰- مفهوم غایت
۵۰	۹/۱۱- مفهوم عدد
۵۰	۹/۱۲- مفهوم وصف
۵۱	۹/۱۳- مفهوم حصر
۵۱	۹/۱۴- مفهوم لغت
۵۲	۹/۱۵- حجیت مفهوم مخالف
۵۲	۱۰- حقیقت و مجاز
۵۳	۱۰/۱- اقسام حقیقت و مجاز
۵۴	۱۰/۲- حقیقت شرعی
۵۶	۱۰/۳- تشخیص حقیقت از مجاز
۵۸	۱۱- امر
۶۱	۱۱/۱- معانی امر در قرآن و سنت
۶۲	۱۱/۲- اقسام امر
۶۲	۱۱/۳- تشخیص امر مولوی از ارشادی
۶۳	۱۲- نهی
۶۳	۱۲/۱- نهی در قرآن و قانون
۶۵	۱۲/۲- آیا نهی دلالت بر حرمت دارد؟
۶۵	۱۲/۳- آیا نهی موجب فساد متعلق است؟
۶۷	۱۲/۴- انواع نهی و منع قانونی در معاملات
۶۸	۱۳- دلیل
۶۸	۱۳/۱- حالات مکلف در برخورد با حکم شرعی

۶۸	۱۳/۲- ادله اجتهادی و ادله فقهاتی
۶۹	۱۴- قرآن
۷۰	۱۴/۱- تحریف یا عدم تحریف
۷۱	۱۴/۲- ادله عدم تحریف
۷۳	۱۴/۳- حجیت ظواهر
۷۳	۱۴/۴- ادله حجیت ظواهر قرآن
۷۵	۱۴/۵- ادله مخالفین حجیت ظواهر قرآن
۷۷	۱۵- سنت
۷۹	۱۵/۱- اهمیت سنت در اسلام
۸۰	۱۵/۲- اقسام خبر
۸۱	۱۵/۳- حجیت خبر واحد
۸۵	۱۵/۴- اقسام خبر واحد
۸۵	۱۵/۵- فرق قرآن و سنت
۸۸	۱۵/۶- حجیت سنت
۹۰	۱۵/۷- رابطه قرآن با سنت
۹۱	۱۶- اجماع
۹۲	۱۶/۱- ریشه تاریخی اجماع
۹۳	۱۶/۲- راههای تحقق اجماع
۹۴	۱۶/۳- حجیت اجماع
۹۸	۱۶/۴- مقایسه اجماع با دکترین حقوق
۹۸	۱۶/۵- مخالفین اجماع
۹۹	۱۶/۶- اقسام اجماع
۹۹	۱۶/۷- اجماع محصل
۹۹	۱۶/۸- اجماع منقول
۹۹	۱۶/۹- اجماع سکوتی
۹۹	۱۶/۱۰- اجماع مستند یا مدرکی
۹۹	۱۶/۱۱- اجماع مرکب

۱۰۰	۱۷- عقل
۱۰۱	۱۷/۱- احکام عقل در مقایسه با قرآن
۱۰۱	۱۷/۲- حکم عقل از نظر تصدیق کتاب و سنت
۱۰۲	۱۷/۳- حکم عقل در فهم کتاب و سنت
۱۰۳	۱۷/۴- همسنگ بودن حکم عقل با کتاب و سنت
۱۰۵	۱۸- قیاس
۱۰۶	۱۸/۱- ادله موافقین قیاس
۱۰۸	۱۸/۲- ادله مخالفین قیاس
۱۱۰	۱۸/۳- اقسام حجیت در علم منطق
۱۱۱	۱۸/۴- اقسام قیاس
۱۱۱	۱۸/۵- قیاس اولویت
۱۱۲	۱۸/۶- قیاس مستنبط العله
۱۱۳	۱۸/۷- قیاس مصرح العله

اصول فقه ۲

۱۱۵	۱۹- اجتهاد
۱۱۶	۱۹/۱- سیر تاریخی اجتهاد
۱۲۰	۱۹/۲- تاریخ اجتهاد در مذهب امامیه
۱۲۲	۱۹/۳- اجتهاد و علوم مورد نیاز
۱۲۳	۱۹/۴- تخطئه و تصویب
۱۲۴	۱۹/۵- مجتهد مطلق و مجتهد متجزی
۱۲۷	۱۹/۶- اجتهاد در احکام عمومی و خصوصی
۱۲۷	۲۰- تقلید
۱۲۹	۲۰/۱- سیر شکل‌گیری تقلید
۱۳۰	۲۰/۲- سیر تقلید در میان اهل سنت
۱۳۱	۲۰/۳- جواز یا عدم جواز تقلید

۱۳۳	۲۰/۴- ادله ضرورت تقلید
۱۳۶	۲۰/۵- انواع تقلید
۱۳۷	۲۰/۶- شرایط مجتهد قابل تقلید
۱۳۸	۲۰/۷- آیا تقلید از اعلم ضروری است؟
۱۳۹	۲۰/۸- ادله عدم لزوم تقلید از اعلم
۱۴۲	۲۰/۹- ادله قائلین لزوم رجوع به اعلم
۱۴۴	۲۰/۱۰- افتراق فتوی از حکم
۱۴۵	۲۱- اصول
۱۴۵	۲۱/۱- اصول لفظیه
۱۴۶	۲۱/۲- اصاله الاطلاق
۱۴۶	۲۱/۳- اصاله الحقیقه
۱۴۷	۲۱/۴- اصاله العموم
۱۴۸	۲۱/۵- اصاله عدم التقدير
۱۴۸	۲۱/۶- اصاله الظهور
۱۴۹	۲۱/۷- اصول عملیه
۱۵۱	۲۱/۸- علت چهارگانه بودن اصول عملیه
۱۵۳	۲۱/۹- دیدگاه شیخ انصاری
۱۵۴	۲۱/۱۰- شرایط اجرای اصول عملیه
۱۵۴	۲۱/۱۱- فرق اصول عملیه و اصول لفظیه
۱۵۵	۲۲- استصحاب
۱۵۶	۲۲/۱- عناصر استصحاب
۱۵۶	۲۲/۲- ادله حجیت استصحاب
۱۵۸	۲۲/۳- اقسام استصحاب
۱۵۸	۲۲/۴- استصحاب حکمی
۱۵۸	۲۲/۵- استصحاب موضوعی
۱۵۹	۲۲/۶- استصحاب وجودی

۲۲/۷- استصحاب عدمی	۱۵۹
۲۲/۸- اصل تأخر حادث	۱۶۰
۲۲/۹- استصحاب مقتضی	۱۶۱
۲۲/۱۰- استصحاب وجود رافع	۱۶۱
۲۲/۱۱- استصحاب رافعیّت موجود	۱۶۱
۲۳- اصاله البرائنه	۱۶۲
۲۳/۱- شبهه حکمیّه	۱۶۲
۲۳/۲- شبهه موضوعیّه	۱۶۳
۲۳/۳- احکام شبهه حکمیّه و موضوعیّه	۱۶۳
۲۳/۴- اخباری ها و شک در تکلیف	۱۶۵
۲۳/۵- اقسام اصل برائت	۱۶۹
۲۳/۶- اصل برائت در قانون اساسی و قوانین عادی	۱۷۰
۲۳/۷- ادله اصل برائت	۱۷۰
۲۳/۸- آثار اصل برائت	۱۷۵
۲۴- اصاله التخییر	۱۷۵
موارد تخییر	۱۷۷
۲۵- اصاله الاحتیاط	۱۷۶
اقسام احتیاط	۱۸۰
۲۶- تعارض ادله	۱۸۱
۲۶/۱- معنای تعارض ادله	۱۸۲
۲۶/۲- فرق بین تعارض و تراحم	۱۸۲
۲۶/۳- مرجحات باب تراحم	۱۸۴
۲۶/۴- اقسام ادله	۱۸۵
۲۶/۵- قطع	۱۸۵
۲۶/۶- ویژگی های قطع	۱۸۶
۲۶/۷- اقسام قطع	۱۸۶

۱۸۶	 حجیت قطع	۲۶/۸
۱۸۷	 ظن	۲۶/۹
۱۸۸	 اقسام ظن	۲۶/۱۰
۱۸۸	 حجیت یا عدم حجیت ظن	۲۶/۱۱
۱۸۹	 شک	۲۶/۱۲
۱۸۹	 ادله محرزه و غیر محرزه	۲۶/۱۳
۱۹۰	 تعارض بین ادله	۲۶/۱۴
۱۹۳	 تعارض بین امارات	۲۶/۱۵
۱۹۴	 عوامل پیدایش احادیث متعارض	۲۶/۱۶
۱۹۵	 شرایط تحقق تضاد و تعارض	۲۶/۱۷
۱۹۷	 چگونگی رفع تعارض	۲۶/۱۸
۱۹۷	 رفع تعارض ناپایدار	۲۶/۱۹
۱۹۷	 تخصیص	۲۶/۲۰
۱۹۸	 اقسام تعارض عام و خاص	۲۶/۲۱
۱۹۹	 تقیید	۲۶/۲۲
۲۰۰	 ورود	۲۶/۲۳
۲۰۰	 حکومت	۲۶/۲۴
۲۰۱	 رفع تعارض پایدار	۲۶/۲۵
۲۰۲	 طریقت و سببیت	۲۶/۲۶
۲۰۳	 مرجحات باب تعارض	۲۶/۲۷
۲۰۳	 باعتبار سند	۲۶/۲۸
۲۰۴	 باعتبار متن	۲۶/۲۹
۲۰۴	 باعتبار مؤیدات خارجیّه	۲۶/۳۰

۲۰۷ سوالات

۲۱۵ منابع

پیشگفتار

اصول فقه از دروس اصلی حوزه‌های علمیه بوده و ابزار استنباط و اجتهاد به شمار می‌رود و پویندگان راه اجتهاد برای استنباط احکام فقهی ناچار به فراگیری آن به عنوان کلید اجتهاد می‌باشند به همین جهت مباحث این رشته از علوم نیز بسیار سنگین و دشوار می‌باشد که در حوزه‌های علمیه سالها تحت عنوان دروس دوره‌های سطح و خارج فراگرفته می‌شود. در درس خارج متعلّم با حضور مستمر و هر روزه خود در پای درس مجتهدین مبرز و استادان چیره‌دست در این عرصه و سالها بحث و بررسی و مذاقّه و مطالعه دهها جلد کتاب و منابع در این رشته می‌پردازد و اگر دارای استعداد و حافظه خوبی باشد و خود نیز تلاش و کوشش فراوان نماید با توفیق الهی و هدایت اساتید می‌تواند پا در مرحله اجتهاد بگذارد. طبعاً تدریس تمامی مباحث این رشته در نظام دانشگاهی به صورت ۴ واحد درسی برای استاد و دانشجو کار طاقت فرسایی است لذا سعی بر این بوده تا در این کتاب به رئوس و مهمترین مطالب مطروحه اشاره نموده و با توضیح آن از طریق مثالهای حقوقی، مباحث سنگین حوزوی را برای دانشجویان کاربردی تر گردانیم و در مجموع می‌توان ویژگیهای این کتاب را به شرح زیر خلاصه نمود:

۱- مباحث در این کتاب بر اساس سرفصلهای تعیین شده از طرف وزارت علوم، تحقیقات و فناوری برای دانشجویان رشته حقوق در مقطع کارشناسی فراهم شده است.

۲- مجموعه پیش روی شما حاصل سالها تدریس در دانشگاههای کشور توسط اینجانب می باشد.

۳- سعی و تلاش بر این بوده تا با مثالهای حقوقی مباحث اصول فقه کاربردی تر و فهم آن آسان تر گردد.

عیسی ولایی